

NBP

Narodowy Bank Polski

Grudzień 2020 r.

Raport o nadzorze systemowym w zakresie polskiego systemu płatniczego za 2019 r.

Grudzień 2020 r.

Raport o nadzorze systemowym w zakresie polskiego systemu płatniczego za 2019 r.

Opracował:
Wydział Analiz Nadzorczych
Departament Systemu Płatniczego

Zespół autorski:
Katarzyna Baran
Paulina Boguta
Mateusz Dzicher
Anna Kalinowska-Piech
Katarzyna Maskalan
Michał Popiołek

Wydał:
Narodowy Bank Polski
ul. Świętokrzyska 11/21
00-919 Warszawa
www.nbp.pl

© Copyright Narodowy Bank Polski, 2020

Spis treści

Synteza	4
1 Uwarunkowania nadzoru systemowego w Polsce	6
1.1 Uwarunkowania prawne	6
1.2 Polityka NBP sprawowania nadzoru systemowego	6
1.3 Zakres nadzoru nad systemem płatniczym w Polsce	8
1.4 Narzędzia nadzorcze	10
2. Nadzór systemowy w zakresie systemu płatniczego	12
2.1 Systemy płatności	12
2.2 Schematy płatnicze	15
2.3 Systemy rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych	19
2.4 Świadczenie usługi acquiringu	22
2.5 Podsumowanie funkcjonowania systemu płatniczego	23
Spis skrótów	24

Synteza

„Raport o nadzorze systemowym w zakresie polskiego systemu płatniczego w 2019 r.” (zwany dalej „Raportem”) został sporządzony w związku ze sprawowaniem przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego nadzoru systemowego nad systemem płatniczym (ang. *oversight*).

Raport powstał w oparciu o dane i informacje przekazywane do NBP na podstawie przepisów prawa krajowego oraz na podstawie ogólnodostępnych danych i informacji o nadzorowanych systemach płatności, schematach płatniczych oraz systemach rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych.

W przypadku podmiotów świadczących usługę *acquiringu* wykorzystano dane i informacje pochodzące z kwartalnych opracowań Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego (UKNF), tj. z „Informacji o sytuacji Krajowych Instytucji Płatniczych (KIP) i Biur Usług Płatniczych (BUP)”.

Najistotniejsze działania i zdarzenia dotyczące nadzoru systemowego w 2019 r.:

1. Udział w procesie autoryzacji KDPW SA jako centralnego depozytu papierów wartościowych w rozumieniu prawa UE – przeprowadzenie kompleksowej oceny zgodności systemu rozrachunku papierów wartościowych ze standardami unijnymi, tj. *Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w Unii Europejskiej i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych, zmieniające dyrektywy 98/26/WE i 2014/65/UE oraz rozporządzeniem (UE) nr 236/2012* (rozporządzenie CSDR).
2. Analiza dokumentacji dotyczącej rozszerzenia działalności KDPW_CCP SA o rozliczenia i rozrachunek transakcji sprzedaży uprawnień do emisji gazów cieplarnianych (EUA/EUAA), w tym przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego i udział w pracach kolegium nadzorczego.
3. Ocena nowego Regulaminu KDPW określającego zasady funkcjonowania systemu depozytowo-rozrachunkowego, dostosowanego do wymogów unijnych (w tym przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego).
4. Udzielenie zezwolenia dla First Data Polska SA na zmiany w systemie płatności Krajowego Systemu Rozliczeń (KSR) wynikające z rekomendacji sformułowanych na podstawie wcześniejszej przekrojowej oceny tego systemu.
5. Wydanie przez Prezesa NBP decyzji w sprawie weryfikacji zmian związanych z rozwojem innowacyjnych usług systemu płatności i schematu płatniczego BLIK:
 - dokonywanie transakcji P2P-R inicjowanych przez odbiorcę (prośba o przelew),
 - rozszerzenie katalogu podmiotów uprawnionych do uczestnictwa w systemie o małe instytucje płatnicze,
 - umożliwienie wykorzystania mechanizmu podzielonej płatności.

6. Weryfikacja zgodności zasad funkcjonowania schematów kartowych Diners Club, Visa Europe i Mastercard z wymogami UE dotyczącymi obowiązku zapewnienia rozdzielności sfery zarządczej i operacyjno-rachunkowej.
7. Ocena schematu płatniczego mPay pod kątem bezpieczeństwa, sprawności i zgodności z prawem oraz wydanie zezwolenia na jego funkcjonowanie.
8. Przeprowadzenie badań ankietowych dotyczących poziomu cyberodporności najważniejszych polskich infrastruktur systemu płatniczego (systemy SORBNET2 i SKARBNET4, których operatorem jest NBP; systemy Elixir i Euro Elixir, których operatorem jest Krajowa Izba Rozliczeniowa SA; systemy rozliczeń prowadzone przez KDPW_CCP SA oraz system rozrachunku prowadzony przez KDPW SA¹).
9. Zgoda na podniesienie limitu płatności zbliżeniowych kartami Diners Club bez konieczności zatwierdzania kodem PIN.
10. Wydanie decyzji związanej z zakończeniem przez KIR SA działalności systemu płatności Inkart².
11. Przyjęcie przez Zarząd NBP zaktualizowanego dokumentu pt. *„Polityka sprawowania przez Narodowy Bank Polski nadzoru systemowego w zakresie systemu płatniczego”* uwzględniającego najnowsze wytyczne Europejskiego Banku Centralnego (EBC) wynikające z dokumentu pt. *Wymagania nadzorcze w zakresie cyberodporności dla infrastruktur rynku finansowego* (ang. CROE – *Cyber resilience oversight expectations for financial market infrastructures*, EBC, grudzień 2018 r.).

¹ Badania poziomu cyberodporności systemów, których operatorami są spółki wchodzące w skład GK KDPW, zostały przeprowadzone we współpracy z Urzędem Komisji Nadzoru Finansowego.

² Działalność systemu Inkart została formalnie zakończona 30 czerwca 2019 r.

Rozdział 1

Uwarunkowania nadzoru systemowego w Polsce

1.1 Uwarunkowania prawne

Podstawy prawne sprawowania przez NBP nadzoru systemowego stanowią odpowiednio:

- *ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami*³ (zwana dalej ustawą o ostateczności rozrachunku) – w odniesieniu do systemów płatności (wyłączny nadzór Prezesa NBP);
- *ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi*⁴ (zwana dalej ustawą o obrocie instrumentami finansowymi) – w odniesieniu w szczególności do systemów rozliczeń i systemów rozrachunku papierów wartościowych (nadzór polegający na współpracy z wiodącym organem nadzoru, tj. Komisją Nadzoru Finansowego (KNF), realizowany w formie m.in. wydawania przez Prezesa NBP opinii na wniosek Przewodniczącego KNF);
- *ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych*⁵ (zwana dalej ustawą o usługach płatniczych) – w odniesieniu do schematów płatniczych (wyłączny nadzór Prezesa NBP) oraz usługi *acquiringu* (nadzór polegający na współpracy z wiodącym organem nadzoru, tj. KNF, realizowany w formie wydawania przez Prezesa NBP opinii na wniosek Przewodniczącego KNF);
- rozporządzenia wydane przez Ministra Finansów i Rozwoju⁶, określające szczegółowy zakres dokumentów i danych przekazywanych do NBP przez podmioty prowadzące nadzorowane systemy i schematy.

1.2 Polityka NBP sprawowania nadzoru systemowego

Działania NBP w zakresie nadzoru systemowego w 2019 r. były prowadzone w oparciu o przyjęty przez Zarząd NBP dokument pt. „*Polityka sprawowania przez Narodowy Bank Polski*

³ Dz. U. z 2019 r. poz. 145, z późn. zm.

⁴ Dz. U. z 2019 r. poz. 2286, z późn. zm.

⁵ Dz. U. z 2017 r. poz. 2003, z późn. zm.

⁶ Są to następujące akty wykonawcze Ministra Rozwoju i Finansów: Rozporządzenie z dnia 8 maja 2017 r. w sprawie danych i informacji przekazywanych przez podmioty prowadzące depozyt papierów wartościowych, system rejestracji instrumentów finansowych niebędących papierami wartościowymi oraz system rozrachunku (Dz. U. 2017 r. poz.948), Rozporządzenie z dnia 10 maja 2017 r. w sprawie funkcjonowania schematu płatniczego (Dz. U. z 2017 r. poz. 995) i Rozporządzenie z dnia 17 maja 2017 r. w sprawie funkcjonowania systemu płatności (Dz. U. z 2017 r. poz. 1060).

nadzoru systemowego w zakresie systemu płatniczego”⁷ (zwanego dalej „Polityką”). Zgodnie z nim do nadrzędnych celów sprawowania przez Prezesa NBP nadzoru systemowego zalicza się przede wszystkim:

- zapewnienie sprawnego i bezpiecznego funkcjonowania systemu płatniczego;
- zapewnienie zgodności zasad funkcjonowania nadzorowanych systemów, schematów i usług z przepisami prawa.

NBP, realizując swoją politykę w zakresie sprawowania nadzoru nad systemem płatniczym, kieruje się zasadą przejrzystości, wypracowaną w oparciu o prawo polskie, jak również korzysta z najlepszych praktyk międzynarodowych. W związku z powyższym, w uzupełnieniu do „Wytucznych w zakresie bezpieczeństwa infrastruktury rynków finansowych w cyberprzestrzeni” (ang. *Guidance on cyber resilience in financial market infrastructures*, CPMI-IOSCO, czerwiec 2016 r.), funkcjonujących w *Polityce* od 2017 r., w dniu 24 października 2019 r., jako wytyczna uzupełniająca służąca do wzmocnienia poziomu cyberodporności nadzorowanych systemów płatności, wprowadzony został nowy dokument pt. „Wymagania nadzorcze w zakresie cyberodporności dla infrastruktur rynku finansowego” (ang. *CROE – Cyber resilience oversight expectations for financial market infrastructures*, EBC, grudzień 2018 r.). CROE stanowi zbiór wymagań nadzorczych opracowanych przez EBC w oparciu o uznane standardy międzynarodowe dotyczące problematyki cyberbezpieczeństwa, jako istotnego zagadnienia, które powinno być oceniane i uwzględniane w działaniach nadzorczych banków centralnych.

Zgodnie z art. 16 ustawy o ostateczności rozrachunku, począwszy od dnia 1 stycznia 2002 r., Prezes NBP sprawuje nadzór nad systemami płatności. W związku z tym prowadzenie systemu płatności, z wyjątkiem systemów prowadzonych przez NBP, wymaga zezwolenia Prezesa NBP. Zezwolenie Prezesa NBP jest również konieczne do wprowadzania zmian w zasadach funkcjonowania systemów płatności.

Zgodnie z art. 14 ust. 2 ustawy o usługach płatniczych, począwszy od dnia 8 lutego 2017 r., Prezes NBP sprawuje nadzór nad funkcjonowaniem schematów płatniczych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (rozdziela się dwa rodzaje schematów płatniczych: czterostronne⁸ i trójstronne⁹). W związku z tym prowadzenie schematu płatniczego, z wyjątkiem trójstronnych schematów płatniczych oraz schematów, które podlegają nadzorowi innego organu państwa członkowskiego UE albo organu UE, wymaga zezwolenia Prezesa NBP. Zezwolenie

⁷ W dniu 24 października 2019 r. Zarząd NBP przyjął trzeci, zaktualizowany dokument pt. „Polityka sprawowania przez Narodowy Bank Polski nadzoru systemowego w zakresie systemu płatniczego” – <http://www.nbp.pl/systemplatniczy/nadzor/polityka.pdf>. Pierwsza wersja *Polityki* została przyjęta przez Zarząd NBP w 2015 r., kolejna w 2017 r.

⁸ W czterostronnym schemacie płatniczym organizacja płatnicza nie wykonuje czynności wydawcy albo agenta rozliczeniowego, lecz powierza je innym dostawcom usług płatniczych. Prowadzenie czterostronnego schematu płatniczego wymaga uzyskania zezwolenia Prezesa NBP. Wyjątkiem są tzw. schematy unijne, które zobowiązane są do przedłożenia m.in. odpisu odpowiedniego dokumentu potwierdzającego dokonanie oceny zasad funkcjonowania schematu płatniczego. Jednak w sytuacji gdy czterostronny schemat unijny planuje wprowadzić zmiany w zasadach funkcjonowania schematu dotyczące rynku polskiego, wymagane jest uzyskanie zezwolenia Prezesa NBP.

⁹ W trójstronnym schemacie płatniczym wydawanie instrumentów płatniczych oraz ich akceptacja należą do wyłącznej kompetencji organizacji płatniczej prowadzącej schemat płatniczy. Ze względu na świadczenie usługi *acquiringu* taką organizacją płatniczą jest KIP, więc podlega nadzorowi KNF i musi posiadać zgodę KNF na funkcjonowanie. Z uwagi na powyższe prowadzenie trójstronnego schematu płatniczego nie wymaga zezwolenia Prezesa NBP.

Prezesa NBP jest również konieczne do wprowadzania zmian w zasadach funkcjonowania schematu płatniczego.

Zgodnie z art. 48 ust. 16, art. 50 ust. 2, art. 66 ust. 2, art. 68a ust. 5, art. 68b ust. 1 i art. 68d ust. 3 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi, począwszy od dnia 21 października 2009 r., Prezes NBP współuczestniczy w sprawowanym przez KNF nadzorze nad podmiotami prowadzącymi systemy rozliczeń papierów wartościowych. Natomiast, zgodnie z art. 48 ust. 16, art. 50 ust. 2, art. 68a ust. 5 i art. 68b ust. 1 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi, począwszy od dnia 21 października 2009 r., Prezes NBP współuczestniczy w sprawowanym przez KNF nadzorze nad podmiotami prowadzącymi systemy rozrachunku papierów wartościowych. Rola Prezesa NBP w tym zakresie ma charakter pomocniczy i polega na systemowej ocenie funkcjonowania systemów rozliczeń i systemów rozrachunku papierów wartościowych pod kątem sprawności, bezpieczeństwa oraz zgodności z prawem i przygotowaniu opinii w tym zakresie dla organu właściwego¹⁰.

Zgodnie z art. 60 ust. 3 ustawy o usługach płatniczych, począwszy od dnia 7 października 2013 r., Prezes NBP współuczestniczy w sprawowanym przez KNF nadzorze nad krajowymi instytucjami płatniczymi świadczącymi usługę *acquiringu*. W związku z tym, wydanie przez KNF zezwolenia na prowadzenie działalności w charakterze krajowej instytucji płatniczej, obejmującego świadczenie ww. usługi, wymaga zasięgnięcia opinii Prezesa NBP.

1.3 Zakres nadzoru nad systemem płatniczym w Polsce

Zarówno sama struktura systemu płatniczego w Polsce jak i model sprawowania nad nią nadzoru systemowego są rozbudowane i charakteryzują się znacznym poziomem złożoności.

W 2019 r. funkcjonowały:

- 2 systemy płatności wysokokwotowych,
- 7 systemów płatności detalicznych, w tym 2 systemy płatności natychmiastowych,
- 10 schematów płatniczych, w tym 4 kartowe,
- 5 systemów rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych,
- 25 krajowych instytucji płatniczych (KIP) posiadających zgodę KNF na świadczenie usługi *acquiringu*.

Nadzór nad infrastrukturą rynku finansowego w Polsce pełniony jest w sposób komplementarny przez dwa organy:

- Komisję Nadzoru Finansowego,
- Prezesa Narodowego Banku Polskiego.

¹⁰ Wyjątek stanowi system SKARBNET4 prowadzony przez NBP, który nie podlega pod nadzór sprawowany przez KNF. Nadzór nad systemem SKARBNET4 sprawuje NBP na mocy zapisów obowiązującej *Polityki*.

KNF pełni nadzór ostrożnościowy (ang. *supervision*) nad podmiotami sektora bankowego, rynku kapitałowego, rynku usług płatniczych, sektora spółdzielczych kas oszczędnościowo-rozliczeniowych, rynku ubezpieczeniowego, rynku emerytalnego oraz instytucjami pożyczkowymi i pośrednictwa kredytowego. Natomiast Prezes NBP sprawuje nadzór systemowy (ang. *oversight*) nad systemami płatności i schematami płatniczymi oraz pośredni nadzór (polegający na wydawaniu opinii na wnioski KNF) nad systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych oraz świadczeniem usługi *acquiringu* przez instytucje płatnicze nadzorowane przez KNF.

Sprawowanie nadzoru systemowego ma istotne znaczenie ze względu na strukturę systemu płatniczego, a przede wszystkim powiązania między poszczególnymi elementami infrastruktury systemu płatniczego, umożliwiającymi przepływ pieniądza w gospodarce, w związku z czym odnosi się do funkcjonowania:

- systemów płatności:
 - wysokokwotowych: SORBNET2 i TARGET2-NBP prowadzonych przez NBP¹¹;
 - detalicznych: Elixir, Euro Elixir, Express Elixir i Inkart¹², prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową SA (KIR), Systemu płatności BlueCash (zwanego dalej BlueCash), prowadzonego przez Blue Media SA, Systemu Płatności BLIK (zwanego dalej systemem BLIK), prowadzonego przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o. (PSP), oraz Krajowego Systemu Rozliczeń, prowadzonego przez First Data Polska SA;
- schematów płatniczych:
 - będących systemami kart płatniczych, tj.: Visa Europe, Mastercard, American Express oraz Diners Club;
 - pozostałych schematów płatniczych, tj.: Schematu Płatniczego BLIK (zwanego dalej schematem BLIK) prowadzonego przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o., YetiPay prowadzonego przez YetiPay Sp. z o.o, mPay prowadzonego przez mPay SA, SkyCash prowadzonego przez SkyCash Poland SA, Smoopay prowadzonego przez Planet Pay Sp. z o.o. oraz PeoPay¹³ prowadzonego przez Bank Pekao SA;
- systemów rozliczeń papierów wartościowych prowadzonych przez KDPW_CCP SA, systemu rozrachunku papierów wartościowych prowadzonego przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych SA (KDPW SA), systemu rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych IRGiT SRF, prowadzonego przez Izbę Rozliczeniową Giełd Towarowych SA (IRGiT SA), oraz systemu rozrachunku papierów wartościowych SKARBNET4, którego właścicielem i operatorem jest NBP;

¹¹ System TARGET2-NBP jest prowadzony przez NBP pod względem prawnym, a pod względem operacyjnym przez trzy banki centralne (Deutsche Bundesbank, Banque de France i Banca d'Italia), tak jak TARGET2.

¹² Działalność systemu Inkart została formalnie zakończona 30 czerwca 2019 r.

¹³ Schemat PeoPay, z uwagi na likwidację obsługiwanego instrumentu płatniczego i funkcjonowanie wyłącznie w charakterze aplikacji mobilnej Banku Pekao SA, skreślono z listy nadzorowanych przez Prezesa NBP schematów w dniu 17 czerwca 2019 r.

-
- świadczenia usługi *acquiringu* przez krajowe instytucje płatnicze (KIP)¹⁴ posiadające stosowne zezwolenie Komisji Nadzoru Finansowego (w latach 2017–2019 zezwolenia otrzymały Conotoxia Sp. z o.o., Paymento Financial SA, mElements SA).

Funkcjonowanie dwóch systemów płatności wysokokwotowych jest typowe dla części krajów UE, które nie należą do strefy euro – jednego przetwarzającego zlecenia płatnicze w walucie krajowej, drugiego przetwarzającego zlecenia płatnicze w euro, będącego komponentem TARGET2. W Polsce funkcjonuje także system płatności detalicznych dedykowany płatnościom w euro – Euro Elixir. Jednakże Polska mocno wyróżnia się na tle krajów UE liczbą funkcjonujących systemów płatności detalicznych (6), ponieważ średnio na jeden kraj w UE w 2019 r. przypadało 1,715 systemu płatności detalicznych. Należy również podkreślić, iż od 8 lat w Polsce funkcjonują dwa systemy natychmiastowych płatności detalicznych, podczas gdy wiele krajów nie posiada takiego rozwiązania lub ma najwyżej jeden taki system.

Znacząca jest również liczba funkcjonujących w Polsce niekartowych schematów płatniczych (6 podmiotów nadzorowanych przez Prezesa NBP16). Natomiast w obszarze schematów kartowych całość polskiego rynku jest podzielona pomiędzy cztery międzynarodowe schematy o globalnym zasięgu, z czego dwa (Visa Europe i Mastercard) odpowiadały w 2019 r. za ponad 99% rynku zarówno pod względem liczby, jak i wartości zrealizowanych transakcji. Udział dwóch pozostałych (Diners Club i American Express) w latach 2017–2019 nie przekroczył 0,2%.

W zakresie rynku kapitałowego funkcjonują w Polsce systemy rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych, poprzez które obsługiwane są transakcje w dwóch walutach – w złotych i euro. Poza tym w dwóch systemach rozrachunku prowadzona jest jednocześnie działalność depozytowa (w systemie prowadzonym przez KDPW SA oraz w SKARBNET4).

Pełnienie nadzoru systemowego przez NBP przy tak rozbudowanym systemie płatniczym wymaga stosowania jasnych i przejrzystych zasad współpracy z operatorami nadzorowanych systemów i schematów oraz z KNF jako instytucją nadzorującą operatorów systemów rozliczeń i rozrachunków papierów wartościowych oraz podmioty świadczące usługę *acquiringu*.

1.4 Narzędzia nadzorcze

Nadzór systemowy nad systemem płatniczym jest sprawowany z wykorzystaniem szerokiej gamy narzędzi nadzorczych opisanych w *Polityce*. Do narzędzi będących w dyspozycji Prezesa NBP należy między innymi wydawanie zezwoleń (w formie decyzji) na prowadzenie systemu płatności lub schematu płatniczego oraz na dokonanie zmian w zasadach ich funkcjonowania.

W zakresie dotyczącym nadzorowania systemów rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych oraz świadczenia usługi *acquiringu* jednym z narzędzi dostępnych dla Prezesa NBP jest wydawanie opinii dla KNF (w formie postanowień). Zmiany w regulaminach funkcjonowania

¹⁴ Przez KIP rozumie się osobę prawną, która uzyskała zezwolenie na prowadzenie działalności w charakterze instytucji płatniczej, zdefiniowanej w art. 2 pkt 16 *ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych* (Dz.U. z 2017 r. poz. 2003, z późn. zm.). Natomiast przez *acquiring* rozumie się usługę płatniczą świadczoną przez krajowe instytucje płatnicze zdefiniowaną w art. 3 ust. 1 pkt 5 tejże ustawy.

¹⁵ Obliczenia własne na podstawie danych EBC: <https://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000002752>

¹⁶ Łącznie ze schematem PeoPay, który skreślono z listy nadzorowanych schematów w dniu 17 czerwca 2019 r.

powyższych systemów wymagają zasięgnięcia przez KNF opinii Prezesa NBP. Natomiast w zakresie usługi *acquiringu* Prezes NBP wydaje na wniosek Przewodniczącego KNF opinie odnośnie do sposobu świadczenia usługi *acquiringu* przez podmioty ubiegające się o uzyskanie zezwolenia KNF na prowadzenie działalności w charakterze KIP.

Zarówno przy wydawaniu zezwoleń, jak i opiniowaniu wniosków skierowanych do KNF, kryteriami oceny zasad funkcjonowania systemów i schematów, planowanych zmian w tym zakresie oraz sposobu świadczenia usługi *acquiringu* jest zapewnienie zgodności z przepisami prawa oraz sprawnego i bezpiecznego funkcjonowania systemów i schematów oraz świadczenia usługi *acquiringu*.

Sprawowanie nadzoru systemowego polega również na pozyskiwaniu informacji o bieżącej działalności nadzorowanych systemów i schematów, dokonywaniu oceny tej działalności oraz podejmowaniu działań na rzecz wprowadzania niezbędnych zmian w sposobie funkcjonowania ww. systemów, schematów oraz świadczenia usługi *acquiringu*. Poza już wspomnianym powyżej pozyskiwaniem informacji i dokonywaniem ocen funkcjonowania systemów oraz świadczenia usługi *acquiringu*, innymi narzędziami umożliwiającymi prawidłowe pełnienie funkcji nadzoru systemowego są:

- monitorowanie i analiza danych ilościowych,
- wyjaśnianie incydentów występujących w systemach i schematach,
- bieżąca współpraca z podmiotami prowadzącymi systemy, schematy lub świadczącymi usługę *acquiringu*.

Ponadto w ramach innych bieżących działań nadzorczych przedstawiciele NBP aktywnie uczestniczyli w działaniach organizowanych przez Europejski Bank Centralny, Komisję Europejską (KE) oraz w nadzorczych inicjatywach banków centralnych Unii Europejskiej i biorą udział w pracach następujących komitetów oraz grup:

- *Market Infrastructure and Payments Committee (MIPC)*,
- *Payment and Securities Oversight Working Group (PSOWG)*,
- *Analytical Working Group (AWG)*,
- *Cyber Resilience Strategy Task Force (CR TF)*, w tym zespół *Cyber Resilience Oversight Expectations*,
- *Governmental Expert Group on the Interchange Fee Regulation (GEG IFR)*,
- *European Forum on the Security of Retail Payments (SecuRe Pay)*,
- *Visa Assessment Group* (grupa banków centralnych koordynowana przez EBC),
- *MasterCard Europe (MCE) Assessment Group* (grupa banków centralnych koordynowana przez Narodowy Bank Belgii jako bezpośredniego nadzorcę Mastercard Europe).

Rozdział 2

Nadzór systemowy w zakresie systemu płatniczego

2.1 Systemy płatności

System płatności to podlegające prawu polskiemu prawne powiązania pomiędzy co najmniej trzema instytucjami¹⁷, w ramach których obowiązują wspólne dla tych uczestników zasady przeprowadzania rozliczeń lub realizacji ich zleceń rozrachunku¹⁸ (zleceń uczestnika dotyczących przekazania kwoty pieniężnej na rachunek odbiorcy prowadzony przez agenta rozrachunkowego lub innych zleceń, które powodują wykonanie lub zwolnienie z zobowiązania pieniężnego, zgodnie z zasadami systemu płatności).

Źródło: art. 1 pkt 1 oraz pkt 12 lit. a ustawy o ostateczności rozrachunku.

2.1.1 Systemy płatności wysokokwotowych

W 2019 r. w Polsce funkcjonowały dwa systemy płatności wysokokwotowych:

- system SORBNET2, prowadzony przez NBP, w którym dokonywany jest rozrachunek transakcji w złotych;
- system TARGET2-NBP, prowadzony przez NBP pod względem prawnym, a operacyjnym przez trzy banki centralne (Deutsche Bundesbank, Banque de France i Banca d'Italia)¹⁹, w którym przeprowadzany jest rozrachunek transakcji w euro.

Działania nadzorcze dotyczące systemów płatności wysokokwotowych

W 2019 r. przeprowadzono badanie dotyczące identyfikacji uczestników krytycznych systemu SORBNET2. Dodatkowo, sprawdzono odporność modelu SORBNET2 na wystąpienie skrajnych warunków rynkowych. Wyniki symulacji, przeprowadzonych na podstawie opracowanych scenariuszy, wykazały wysoką odporność systemu na przyjęte w badaniu założenia.

Ponadto, w związku z koniecznością kompleksowej identyfikacji ryzyka, służącą właściwej ocenie bezpieczeństwa funkcjonowania infrastruktury rynku finansowego, w tym systemów

¹⁷ Zgodnie z art. 1 pkt 1 oraz pkt 5 lit. a-d ustawy o ostateczności rozrachunku, co najmniej jedną z tych instytucji musi być: Narodowy Bank Polski, bank centralny innego kraju, bank krajowy lub oddział banku zagranicznego, firma inwestycyjna, zagraniczna osoba prawna lub organ władzy publicznej.

¹⁸ Nieco inna, szersza definicja systemu płatności znajduje się w art. 2 pkt 27 ustawy o usługach płatniczych, według której systemy płatności stanowią systemy transferu środków pieniężnych oparte na formalnych i znormalizowanych regułach oraz wspólnych zasadach dotyczących przetwarzania, rozliczania lub rozrachunku transakcji płatniczych. Dla celów nadzoru systemowego nad systemami płatności wykorzystuje się definicję określoną w ustawie o ostateczności rozrachunku.

¹⁹ Funkcjonowanie systemu TARGET2 opiera się na wspólnej platformie technicznej (ang. *Single Shared Platform, SSP*), opracowanej przez trzy banki centralne UE, tj. Francji, Niemiec oraz Włoch.

płatności wysokokwotowych, w okresie od 17 września 2019 r. do końca 2019 r. przeprowadzone zostało drugie badanie ankietowe dotyczące cyberodporności systemu SORBNET2. W pierwszej edycji badania przeprowadzonej w 2018 r. SORBNET2 zaklasyfikowano do „Profilu 2 – Model progresywny”²⁰. Bazując na wynikach przeprowadzonego drugiego badania systemowi, SORBNET2 przyporządkowano ponownie „Profil 2 – Model progresywny”.

Incydenty w systemach płatności wysokokwotowych

W 2019 r. w systemach płatności wysokokwotowych odnotowano pięć incydentów. Incydenty te nie miały jednak kluczowego znaczenia dla funkcjonowania systemu płatniczego w Polsce. Przyczyny tych incydentów można podzielić na trzy grupy: awaria sprzętu, błąd oprogramowania oraz błąd człowieka. Działania podjęte przez operatora systemu w związku z powyższymi incydentami oceniono jako prawidłowe.

Analiza danych statystycznych dotyczących systemów płatności wysokokwotowych

Systemy płatności wysokokwotowych zajmują kluczowe miejsce pod względem wartości przetworzonych zleceń w systemie płatniczym.

W 2019 r. łączna liczba zrealizowanych zleceń w systemach wysokokwotowych SORBNET2 i TARGET2-NBP wyniosła 6,1 mln i w porównaniu z 2018 r. wzrosła o 204,2 tys. (tj. o 3,6%). Łączna wartość zleceń zrealizowanych w obu systemach wyniosła 87,4 bln zł i zwiększyła się w stosunku do poprzedniego roku o 2,7 bln zł (tj. o 3,2%).

2.1.2 Systemy płatności detalicznych

W 2019 r. w Polsce funkcjonowały następujące systemy płatności detalicznych:

- Elixir;
- Euro Elixir;
- Express Elixir;
- Inkart²¹;
- BlueCash;
- System BLIK;
- KSR.

W 2019 r. , działania nadzorcze w zakresie systemów płatności skupiały się na analizie i opiniowaniu proponowanych przez operatorów zmian w zasadach funkcjonowania systemów,

²⁰ Profile zawarto w przedziale 1–10, gdzie 1 oznacza najwyższy poziom cyberodporności, a 10 poziom najniższy.

²¹ System Inkart zakończył funkcjonowanie 30 czerwca 2019 r.

jak również na bieżącym monitorowaniu funkcjonowania systemów płatności, w tym analizie incydentów.

Decyzje Prezesa NBP dotyczące systemów płatności detalicznych

W 2019 r., w ramach sprawowania nadzoru nad systemami płatności detalicznych, Prezes NBP wydał sześć decyzji dotyczących zmian w zasadach funkcjonowania systemów: Elixir (3 decyzje), KSR (1 decyzja) oraz systemu BLIK (2 decyzje), a także jedną decyzję stwierdzającą wygaśnięcie decyzji dotyczącej systemu płatności Inkart.

Inne działania nadzorcze dotyczące systemów płatności detalicznych

W 2019 r. przeprowadzono drugą edycję badania cyberodporności systemowo ważnego systemu płatności, tj. systemu Elixir. W celu dokonania badania przekazano operatorowi systemu Elixir ankietę służącą dokonaniu samooceny systemu. W pierwszej edycji badania przeprowadzonej w 2018 r. Elixir był zakwalifikowany do „Profilu 2 – Model progresywny”²². Bazując na przeprowadzonym drugim badaniu, systemowi Elixir przyporządkowano „Profil 1 – Najwyższy”. Stwierdzono, że wszystkie zalecenia sformułowane po pierwszym badaniu zostały zrealizowane i nie określono żadnych nowych zaleceń.

W dniu 21 listopada 2019 r. NBP zainicjował po raz pierwszy badanie ankietowe dotyczące cyberodporności istotnego systemu płatności detalicznych, tj. systemu Euro Elixir. Bazując na przeprowadzonym badaniu, systemowi Euro Elixir przyporządkowano „Profil 2 – Model progresywny”.

Incydenty w systemach płatności detalicznych

W 2019 r. w pięciu systemach płatności detalicznych odnotowano łącznie 9 incydentów. Incydenty te nie miały jednak kluczowego znaczenia dla funkcjonowania systemu płatniczego w Polsce. Przyczyny tych incydentów można podzielić na 5 grup, tj.: awaria sprzętu, czynnik ludzki, problemy z połączeniem sieciowym, błąd oprogramowania oraz inne. Działania podjęte przez operatorów systemów w związku z powyższymi incydentami zostały ocenione przez nadzorcę jako prawidłowe.

Analiza danych statystycznych dotyczących systemów płatności detalicznych

Kluczową rolę w ramach systemu płatniczego pod względem liczby zrealizowanych zleceń płatniczych odgrywiają systemy płatności detalicznych zapewniające rozliczenia niskokwotowych transakcji klientów, tj. takich, których wartość jest z reguły niższa od 1 mln zł.

Przyjmując liczbę zleceń zrealizowanych w danym systemie za kryterium oceny ważności poszczególnych systemów płatności detalicznych dla prawidłowego funkcjonowania systemu płatniczego w Polsce, to od wielu lat, jak również w 2019 r., dominuje system Elixir, w którym zrealizowano 85,0% wszystkich zleceń płatniczych w ramach systemów płatności detalicznych.

²² Profile zawarto w przedziale 1–10, gdzie 1 oznacza najwyższy poziom cyberodporności, a 10 poziom najniższy.

System Euro Elixir jest uznawany za istotny, ponieważ jest to jedyny detaliczny system, w którym przetwarzane są zlecenia w walucie innej niż złoty, tj. w euro. Jednakże liczba zrealizowanych w nim zleceń utrzymuje się na stosunkowo niewysokim poziomie – w 2019 r. zrealizowano w nim tylko 1,7% detalicznych zleceń płatniczych w Polsce (w 2018 r. odsetek ten wynosił 1,6%, a w 2017 r. – 1,4%).

Szczególną grupę wśród systemów płatności detalicznych stanowią systemy płatności natychmiastowych, tj. Express Elixir²³ oraz BlueCash²⁴. Charakterystyczną cechą płatności natychmiastowych jest uznawanie rachunku odbiorcy w ciągu kilku sekund. Płatności natychmiastowe są segmentem płatności detalicznych należącym, obok płatności mobilnych, do najbardziej dynamicznie rozwijającej się części rynku płatniczego. Jednakże, pomimo systematycznie rosnącej popularności tych systemów, ich udział w liczbie wszystkich płatności detalicznych jest nadal niewielki i w 2019 r. wyniósł 1,7%, a pod względem wartości wyniósł 0,9% (w 2018 r. udział ten wynosił odpowiednio 1,0% i 0,9%, a w 2017 r. – 0,5% i 0,7%).

We wszystkich systemach płatności detalicznych w złotych zrealizowano łącznie 2,2 mld zleceń o wartości 5,7 bln zł (w 2018 r. było to odpowiednio 2,0 mld szt. i 5,3 bln zł., co oznacza wzrost rok do roku o 10,3% w odniesieniu do liczby i o 7,8% w odniesieniu do wartości zleceń; a także wzrost w stosunku do 2017 r. odpowiednio o 17,1% i 19,6%). W systemach Elixir oraz Express Elixir zrealizowano łącznie 87,6% liczby zleceń na rynku płatności detalicznych, a biorąc pod uwagę wartość zleceń, zrealizowano w nich 99,1% łącznej wartości zleceń detalicznych. Jednocześnie w stosunku do 2018 r. nastąpił wzrost zarówno liczby, jak i wartości zleceń przetworzonych w tych dwóch systemach odpowiednio o 5,0% i 7,6%.

2.2 Schematy płatnicze

Schemat płatniczy oznacza zbiór zasad przeprowadzania transakcji płatniczych, wydawania i akceptowania przez dostawców usług płatniczych instrumentów płatniczych i przetwarzania transakcji płatniczych wykonywanych przy użyciu instrumentów płatniczych oraz system kart płatniczych.

Źródło: art. 2 pkt 26a ustawy o usługach płatniczych.

W 2019 r. w Polsce funkcjonowały następujące schematy płatnicze:

- schematy płatnicze będące systemami kart płatniczych:
 - Visa Europe,
 - Mastercard,
 - American Express,

²³ System Express Elixir został uruchomiony w I półroczu 2012 r. przez KIR i był pierwszym systemem płatności natychmiastowych uruchomionym w Polsce oraz drugim funkcjonującym na terytorium UE (po brytyjskim systemie Faster Payment Service uruchomionym w 2008 r.).

²⁴ System płatności BlueCash został uruchomiony w II półroczu 2012 r. przez spółkę Blue Media SA i był drugim systemem płatności natychmiastowych funkcjonującym w Polsce.

-
- Diners Club;
 - pozostałe schematy płatnicze:
 - Schemat Płatniczy BLIK,
 - YetiPay,
 - mPay,
 - SkyCash,
 - Smoopay,
 - PeoPay²⁵.

W 2019 r. bieżące działania nadzorcze prowadzone w stosunku do schematów płatniczych polegały przede wszystkim na przeprowadzaniu ocen, wydawaniu decyzji odnośnie do zmian w zasadach ich funkcjonowania, monitorowaniu prawidłowości ich funkcjonowania oraz na zbieraniu i analizie danych statystycznych.

Decyzje Prezesa NBP dotyczące schematów płatniczych

W ramach działań nadzorczych w 2019 r. zostało wydanych siedem decyzji Prezesa NBP, w tym:

- jedna decyzja w sprawie zezwolenia na prowadzenie schematu płatniczego mPay;
- sześć decyzji w sprawie wprowadzenia zmian w zasadach funkcjonowania schematów płatniczych, tj.: Diners Club (3 decyzje), schemat BLIK (2 decyzje), SkyCash (1 decyzja).

Inne działania nadzorcze dotyczące schematów płatniczych

W 2019 r. Komisja Europejska (KE) rozpoczęła proces zbierania danych i analizy wpływu wdrożenia rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/751 z dnia 29 kwietnia 2015 r. w sprawie opłat interchange w odniesieniu do transakcji płatniczych realizowanych w oparciu o kartę (zwanego dalej rozporządzeniem MIF)²⁶ na uczestników rynku płatności kartowych w całej Unii Europejskiej²⁷. Do przeprowadzenia badania ankietowego we wszystkich krajach UE zaangażowano zewnętrzną firmę audytorską (EY). Raport EY stanowił podstawę do opracowania kompleksowego raportu z wdrożenia rozporządzenia MIF, który KE przedstawiła Parlamentowi Europejskiemu w dniu 29 czerwca 2020 r. Wnioski z ankiety

²⁵ Schemat PeoPay, z uwagi na likwidację obsługiwanego instrumentu płatniczego i funkcjonowanie wyłącznie w charakterze aplikacji mobilnej, skreślono z listy nadzorowanych przez Prezesa NBP schematów w dniu 17 czerwca 2019 r.

²⁶ Rozporządzenie MIF obowiązuje w całej Unii Europejskiej od 2015 r.

²⁷ Przedstawiciele NBP uczestniczą w spotkaniach *Government Expert Group on the Interchange Fee Regulation* organizowanych przez Komisję Europejską od 2016 r. Do grupy należą przedstawiciele instytucji odpowiedzialnych za wdrożenie i monitoring stosowania rozporządzenia MIF w poszczególnych krajach członkowskich.

wskazywały na wysoki poziom wdrożenia zapisów rozporządzenia MIF w krajach członkowskich, na wynikające z tego realne obniżenie opłat *interchange* oraz na jego korzystny wpływ na koszty obsługi płatności kartą dla akceptantów.

Ponadto w NBP przeprowadzono kompleksową ocenę zasad funkcjonowania schematu kartowego Diners Club²⁸ oraz rozpoczęto ocenę zasad funkcjonowania schematów kart płatniczych Visa Europe i Mastercard pod kątem zgodności zasad ich funkcjonowania z właściwymi przepisami unijnymi²⁹, tj. pod względem zgodności z wymogami odnoszącymi się do zapewnienia rozdzielności rachunkowej, organizacyjnej i procedury podejmowania decyzji systemów kart płatniczych i podmiotów obsługujących transakcje³⁰.

Dodatkowo, na podstawie zawiadomienia organizacji prowadzącej schemat płatniczy Visa Europe z dnia 18 października 2019 r., przeprowadzono ocenę globalnych zmian w zasadach funkcjonowania schematu płatniczego Visa Europe polegających na wprowadzeniu niższych progów tolerancji dla transakcji oszukańczych oraz wprowadzeniem opłat dla wydawców i acquirersów za naruszenie zasad związanych z zarządzeniem ryzykiem.

Ponadto, w 2019 r. NBP monitorował prace nad przystosowaniem schematów płatniczych do wymogów rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) 2018/389 z dnia 27 listopada 2017 r. *uzupełniającego dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych dotyczących silnego uwierzytelniania klienta i wspólnych i bezpiecznych otwartych standardów komunikacji* (RTS ds. SCA). Rozporządzenie stanowi unijny akt wykonawczy do PSD231, dotyczący wymogów bezpieczeństwa stosowanych przez dostawców usług płatniczych, w szczególności w zakresie wykonywania transakcji płatniczych. Określa ono, jakie standardy powinny spełniać metody wykorzystywane do inicjowania transakcji czy też dostępu do rachunku, w świetle wymogu stosowania dwuskładnikowej metody uwierzytelniania klienta (Strong customer authentication – SCA). Zgodnie z RTS ds. SCA silne uwierzytelnienie klienta oznacza zastosowanie co najmniej dwóch elementów należących do poniższych kategorii:

- „co wiem” – coś, co wie tylko użytkownik (np. hasło, kod PIN),
- „co mam” – coś, co posiada tylko użytkownik (np. karta płatnicza, token, aplikacja w smartfonie),

²⁸ Ocena została zakończona wydaniem zezwolenia na wprowadzenie zmian w zasadach funkcjonowania schematu Diners Club, polegających na rozdzieleniu części zajmującej się obsługą transakcji w ramach działalności czterostronnej schematu płatniczego Diners Club od części związanej z zarządzaniem tym schematem.

²⁹ Rozporządzeniem 2015/751 oraz wydanym do niego rozporządzeniem delegowanym Komisji (UE) 2018/72 z dnia 4 października 2017 r. *uzupełniającym rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/751 w sprawie opłat interchange w odniesieniu do transakcji płatniczych realizowanych w oparciu o kartę w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych ustanawiających wymogi, które muszą spełniać systemy kart płatniczych i podmioty obsługujące transakcje w celu zapewnienia stosowania wymogów niezależności pod względem rachunkowości, organizacji i procedury podejmowania decyzji.*

³⁰ Zgodnie z ramowym harmonogramem przeprowadzanej oceny systemów kart płatniczych Visa Europe i Mastercard, ocena ta powinna zostać zakończona w terminie do dnia 30 września 2020 r.

³¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE.

-
- „kim jestem” – cechy charakterystyczne użytkownika (np. cechy biometryczne – odciski palców, wzór tęczyówki oka).

Wskutek działań NBP ustalono m.in., że:

- organizacje kartowe podjęły działania na rzecz dostosowania płatności w Internecie do metod uwierzytelnienia zgodnych z nowymi wymogami;
- problem braku dostosowania do wymogów RTS ds. SCA dotyczy przede wszystkim dostawców usług płatniczych (wydawców kart i dostawców terminali), a nie organizacji kartowych.

Incydenty dotyczące schematów płatniczych

W 2019 r. w schematach płatniczych (kartowych i pozostałych) odnotowano 5 incydentów. Incydenty te nie miały jednak kluczowego znaczenia dla funkcjonowania systemu płatniczego w Polsce. Przyczynami tych incydentów były awarie sprzętu i sieci, błędy oprogramowania, a w jednym przypadku odnotowano cyberatak na serwery operatora schematu. Działania podjęte przez organizacje prowadzące poszczególne schematy płatnicze oceniono jako prawidłowe.

Analiza danych statystycznych dotyczących schematów płatniczych

Na koniec 2019 r. w Polsce było wydanych 43,0 mln kart płatniczych (przy 41,2 mln kart na koniec 2018 r., wzrost o 4,4%; i przy 39,1 mln na koniec 2017 r., wzrost o 10,0%). Dwie organizacje płatnicze, tj.: Visa Europe Ltd. i Mastercard Europe SA, dominowały na rynku kart płatniczych i karty z ich logo stanowiły łącznie 99,2% wszystkich kart płatniczych w Polsce. Udział kart z logo American Express i Diners Club wynosił łącznie ok. 0,2%. Poza kartami wydawanymi przez systemy kart płatniczych, na rynku polskim funkcjonują także karty własne wydawców (stanowiły one jednak tylko ok. 0,6% wszystkich kart wydanych w Polsce).

We wszystkich schematach płatniczych (kartowych i pozostałych) odnotowano w 2019 r. wyraźny wzrost, w porównaniu z poprzednimi latami, zarówno liczby, jak i wartości zrealizowanych transakcji³² odpowiednio do poziomu 5,2 mld szt. (wzrost o 22,9%, od 4,3 mld szt. w 2018 r. i o 48,2% od 2017 r.) oraz 437,9 mld zł (wzrost o 19,5%, od 366,4 mld zł w 2018 r. i jednocześnie o 35,1% od 2017 r.). Wysoki poziom wzrostu transakcji zrealizowanych kartami płatniczymi wynika częściowo ze wzrostu liczby wydanych kart płatniczych, a przede wszystkim ze zmieniających się zwyczajów płatniczych Polaków oraz ze zwiększającej się liczby podmiotów akceptujących płatności kartami płatniczymi, w tym z coraz szerszego udostępniania takiego sposobu płatności na nowych obszarach rynku, zdominowanych dotąd przez płatności gotówkowe (takich jak policja, administracja państwowa, kościoły).

W pozostałych schematach płatniczych w 2019 r. zrealizowano łącznie 228,5 mln transakcji o wartości 27,9 mld zł, co oznacza wzrost odpowiednio o 108,7% i 129,5% w stosunku do

³² Prezentowane dane dotyczą transakcji: krajowych, instrumentami płatniczymi wydanych w Polsce, dokonanych na terenie Polski, przetworzonych i rozliczonych w schematach płatniczych (w tym w systemach kart płatniczych). Dane nie obejmują transakcji dokonanych kartami płatniczymi, rozliczanych w ramach jednej instytucji finansowej (transakcje typu „on-us”).

2018 r. (a w stosunku do 2017 r. wzrost odpowiednio o 390% i 488%). W 2019 r. największym schematem płatniczym w tej kategorii, biorąc pod uwagę zarówno wartość zrealizowanych transakcji, jak i ich liczbę, był Schemat Płatniczy BLIK (zrealizowano w nim odpowiednio 27,7 mld zł i 205,8 mln transakcji, co stanowi 99,1% łącznej wartości i 90,1% łącznej liczby zrealizowanych transakcji we wszystkich pozostałych schematach), a na drugim miejscu, ale jednak z dużo niższym udziałem, uplasował się schemat SkyCash (0,8% łącznej wartości i 8,6% liczby zrealizowanych transakcji we wszystkich pozostałych schematach).

Zgodnie z art. 132zq ust. 3 ustawy o usługach płatniczych oraz art. 3 i art. 4 rozporządzenia 2015/751, czterostronna lub uznana za czterostronną organizacja kartowa przekazuje do NBP kwartalne informacje niezbędne do sprawdzenia prawidłowości stosowania wysokości opłat *interchange*. W związku z tym przeanalizowano wielkości opłat *interchange* pobieranych w latach 2017–2019 przez poszczególne organizacje kartowe w podziale na karty debetowe oraz kredytowe. W wyniku przeprowadzonej analizy nie stwierdzono nieprawidłowości w zakresie stosowania opłat *interchange* przez organizacje, tzn. wartość opłat nie przekroczyła ustawowo określonego limitu wynoszącego 0,2% dla kart debetowych i 0,3% dla kart kredytowych (wydanych dla klientów indywidualnych).

2.3 Systemy rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych

System rozrachunku papierów wartościowych to podlegające prawu polskiemu prawne powiązania pomiędzy co najmniej trzema instytucjami³³, w ramach których obowiązują wspólne zasady przeprowadzania rozliczeń lub realizacji ich zleceń rozrachunku w transakcjach zawieranych w obrocie instrumentami finansowymi, w tym w instrumentach pochodnych (zleceń uczestnika dotyczących przeniesienia papierów wartościowych w drodze dokonania odpowiednich zapisów w prowadzonej ewidencji papierów wartościowych lub w inny sposób).

Źródło: art. 1 pkt 2 oraz pkt 12 lit. b ustawy o ostateczności rozrachunku.

W 2019 r. w Polsce funkcjonowały następujące systemy rozliczeń i systemy rozrachunku papierów wartościowych:

- SKARBNET4 System rejestracji bonów pieniężnych NBP i bonów skarbowych (SKARBNET4);
- system rozrachunku transakcji zawieranych w obrocie instrumentami finansowymi prowadzony przez KDPW SA;
- system rozliczeń dla transakcji, których przedmiotem są instrumenty finansowe, na podstawie Regulaminu rozliczeń transakcji (obróć zorganizowany) prowadzony przez KDPW_CCP SA;

³³ W rozumieniu ustawy o obrocie instrumentami finansowymi co najmniej jedną z tych instytucji, które są uczestnikami systemu płatności lub systemu rozrachunku papierów wartościowych i które są odpowiedzialne za wykonanie zobowiązań wynikających z realizacji zleceń rozrachunku w systemie, powinny być: NBP, bank centralny innego państwa, bank krajowy, oddział banku zagranicznego, instytucja kredytowa lub jej oddział, firma inwestycyjna lub organ władzy publicznej.

-
- system rozliczeń dla transakcji, których przedmiotem są instrumenty finansowe, na podstawie Regulaminu rozliczeń transakcji (obróć niezorganizowany) prowadzony przez KDPW_CCP SA;
 - system rozliczeń i rozrachunku instrumentów finansowych prowadzony przez Izbę Rozliczeniową Giełd Towarowych SA (IRGiT SRF).

Działania nadzorcze w 2019 r., tak jak w poprzednich latach, polegały na ocenie funkcjonowania systemów, na opiniowaniu wnioskowanych zmian w ich zasadach funkcjonowania, monitorowaniu funkcjonowania tych systemów oraz analizie danych ilościowych, jak również odnotowanych incydentów.

Postanowienia Prezesa NBP dotyczące systemów rozliczeń i systemów rozrachunku papierów wartościowych

W 2019 r. Prezes NBP, na wniosek KNF, wydał 10 opinii w formie postanowień: cztery opinie dotyczyły zmian w regulaminie KDPW_CCP, pięć opinii dotyczyło zmian w regulaminie KDPW i jedna opinia w sprawie charakterystyki prowadzonego przez KDPW SA systemu rozrachunku papierów wartościowych wydana w związku z wnioskiem KDPW SA o wydanie zezwolenia w ramach procedury autoryzacyjnej określonej przepisami rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 909/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w UE i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych (CSDR).

Inne działania nadzorcze dotyczące systemów rozliczeń i systemów rozrachunku papierów wartościowych

W zakresie nadzoru nad rynkiem kapitałowym NBP jest członkiem międzynarodowego kolegium nadzorczego ustanowionego przy KNF dla KDPW_CCP SA i złożonego z przedstawicieli UKNF, NBP oraz wybranych członków organów nadzorczych z innych krajów Unii Europejskiej³⁴ oraz Europejskiego Urzędu Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych (ESMA)³⁵. W 2019 r. istotnym elementem prac w ramach kolegium była ocena rozszerzenia działalności KDPW_CCP SA o rozliczenia i rozrachunek transakcji sprzedaży uprawnień do emisji gazów cieplarnianych (EUA/EUAA).

W odniesieniu do SKARBNET4 NBP, jako bank centralny sprawujący nadzór systemowy, który obejmuje zarówno systemy prowadzone przez podmioty zewnętrzne, jak również systemy własne³⁶, kontynuował w 2019 r., zainicjowaną w grudniu 2018 r., ocenę realizacji zaleceń i rekomendacji dla systemu SKARBNET4 zawartych w raporcie końcowym pt. *Ocena*

³⁴ Nadzorów z Francji (AMF) i Belgii (NBB) oraz Europejskiego Banku Centralnego.

³⁵ Zasady ustanawiania kolegium wynikają z zapisów rozporządzenia EMIR.

³⁶ Zgodnie z przyjętą przez Zarząd NBP Polityką, w procesie sprawowania nadzoru systemowego w stosunku do systemów, które NBP prowadzi lub na które NBP wywiera wpływ w drodze uprawnień właścicielskich, NBP stosował odpowiednio te same kryteria i wymagania jak w odniesieniu do pozostałych nadzorowanych systemów. Odstępstwa od stosowania tych samych kryteriów i wymogów mogą wynikać jedynie z prowadzonej przez NBP polityki pieniężnej i zadań związanych z zarządzaniem płynnością. Mogą one dotyczyć wyłącznie zagadnień związanych z zarządzaniem, ryzykiem kredytowym, zabezpieczeniami, ogólnym ryzykiem biznesowym i wymogami dotyczącymi określania zasad dostępu i uczestnictwa w systemie.

systemu *Skarbneta4* pod kątem spełniania wymogów rozporządzenia CSDR³⁷. Ocena wykazała pozytywny stan wykonania rekomendacji przyjętych dla systemu SKARBNET4 w raporcie końcowym z oceny systemu. Dodatkowo, stwierdzono, iż nie zaszły istotne zmiany funkcjonowania systemu SKARBNET4, które mogłyby mieć znaczący wpływ na zgodność funkcjonowania tego systemu z przepisami rozporządzenia CSDR.

Mając na względzie znaczenie ryzyka w zakresie oceny bezpieczeństwa funkcjonowania infrastruktury rynku finansowego, w tym systemów rozliczeń i systemów rozrachunku papierów wartościowych, NBP w 2019 r. zainicjował drugą edycję badania ankietowego dotyczącego odporności w dziedzinie cyberbezpieczeństwa: systemu rozrachunku papierów wartościowych SKARBNET4 oraz w uzgodnieniu z KNF badanie systemu rozrachunku papierów wartościowych, którego operatorem jest KDPW SA i systemów rozliczeń papierów wartościowych, których operatorem jest KDPW_CCP SA. W pierwszej edycji badania cyberodporności, przeprowadzonej w 2018 r., wszystkie systemy rozliczeń i rozrachunku były zakwalifikowane do „Profilu 2 – Model progresywny”³⁸. Bazując na wynikach przeprowadzonego drugiego badania systemowi SKARBNET4 oraz systemom prowadzonym przez KDPW SA oraz KDPW_CCP SA przyporządkowano również „Profil 2 – Model progresywny”.

Incydenty w systemach rozliczeń i systemach rozrachunku papierów wartościowych

W 2019 r. odnotowano cztery incydenty w systemach rozliczeń i systemach rozrachunku papierów wartościowych. Incydenty te nie jednak miały kluczowego znaczenia dla funkcjonowania systemu płatniczego w Polsce. Przyczyną tych incydentów były awarie sprzętu i sieci, błędy oprogramowania oraz inne problemy techniczne.

Analiza danych statystycznych dotyczących systemów rozliczeń i systemów rozrachunku papierów wartościowych

Dane statystyczne wskazują, że w 2019 r. w obszarze rozliczeń i rozrachunków papierów wartościowych liczba operacji kolejny rok wykazywała tendencję spadkową, natomiast ich wartość wykazywała niewielki wzrost.

W systemie SKARBNET4 w 2019 r. przeprowadzono 0,28 tys. szt. operacji rozrachunku transakcji zawartych na bonach pieniężnych NBP (przy łącznie 0,36 tys. szt. w 2018 r.; spadek o 22,2% w stosunku do 2018 r. i jednocześnie o 56,9% do 2017 r.) o łącznej wartości 660,2 mld zł (przy łącznie 626,1 mld zł w 2018 r.; wzrost o 5,5% od 2018 r. oraz o 29,3% do 2017 r.).

W 2019 r. w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW SA przeprowadzono w sumie 5,6 mln szt. operacji rozrachunku transakcji zawartych na rynku zorganizowanym (przy 6,8 mln szt. w 2018 r.; spadek o 17,7% w stosunku do 2018 r. oraz o 34,1% do 2017 r.) o łącznej wartości 597,9 mld zł (przy 610,5 mld zł w 2018 r.; spadek o 2,1% od 2018 r. oraz o 35,5% od 2017 r.). Natomiast na rynku niezorganizowanym zrealizowano w sumie 1,03 mln szt. operacji rozrachunku transakcji (przy 0,93 mln szt. w 2018 r.; wzrost o 10,8% od 2018 r. oraz o 9,6% do 2017 r.) o łącznej wartości 12,0 bln zł (przy 11,3 bln zł w 2018 r.; wzrost o 6,5% od 2018 r. oraz o 3,1% do 2017 r.).

³⁷ Raport został przyjęty przez Zarząd NBP w dniu 1 marca 2018 r.

³⁸ Profile zawarto w przedziale 1–10, gdzie 1 oznacza najwyższy poziom cyberodporności, a 10 poziom najniższy.

Łączna liczba transakcji rozliczonych w ramach systemów prowadzonych przez KDPW_CCP SA dla transakcji, których przedmiotem są instrumenty finansowe, w 2019 r. wyniosła w sumie 22,0 mln szt. transakcji na instrumentach finansowych dopuszczonych do obrotu na rynku zorganizowanym (przy 22,4 mln szt. w 2018 r.; spadek o 1,9% w stosunku do 2018 r. oraz o 8,7% do 2017 r.) o łącznej wartości 389,1 mld zł (przy 432,4 mld zł w 2018 r.; spadek o 10,0% od 2018 r. oraz o 17,1% od 2017 r.) oraz 2,0 tys. szt. transakcji na instrumentach finansowych będących w obrocie na rynku niezorganizowanym (przy 1,5 tys. szt. transakcji w 2018 r.; wzrost o 33,3% od 2018 r. oraz o 81,8% od 2017 r.) o łącznej wartości 227,1 mld zł (przy 159,8 mld zł w 2018 r.; wzrost o 42,1% od 2018 r. oraz o 68,2% od 2017 r.).

W 2019 r., tak jak przez wszystkie lata od 2010 r. czyli od uzyskania przez IRGiT SA zezwolenia na prowadzenie izby rozliczeniowej i izby rozrachunkowej, w systemie IRGiT SRF nie utworzono żadnych transakcji finansowych, tj. nie zostały zawarte żadne transakcje, które izba mogłaby rozliczyć.

2.4 Świadczenie usługi *acquiringu*

Świadczenie usługi *acquiringu* oznacza działalność polegającą na umożliwianiu wykonania transakcji płatniczych, zainicjowanych przez akceptanta lub za jego pośrednictwem, instrumentem płatniczym płatnika, z wyłączeniem czynności polegających na jej rozliczaniu i rozrachunku w ramach systemu płatności w rozumieniu ustawy o ostateczności rozrachunku. Usługa ta polega na obsłudze autoryzacji, przesyłaniu do wydawcy karty płatniczej lub systemów płatności zleceń płatniczych płatnika lub akceptanta, mających na celu przekazanie akceptantowi należnych mu środków.

Źródło: art. 3 pkt 5 ustawy o usługach płatniczych.

Postanowienia Prezesa NBP dotyczące świadczenia usługi acquiringu

Nadzór Prezesa NBP nad świadczeniem usługi *acquiringu* polega przede wszystkim na wydawania opinii (w formie postanowień) na wniosek KNF w stosunku do podmiotów, które chcą w ramach licencji Krajowej Instytucji Płatniczej (KIP) oferować taką usługę.

W 2019 roku Prezes NBP wydał jedno postanowienie dotyczące podmiotu mElements SA.

Analiza danych statystycznych dotyczących świadczenia usługi acquiringu

Na koniec 2019 r. łączna liczba podmiotów posiadających zezwolenie KNF na funkcjonowanie jako KIP wynosiła 38 podmiotów, natomiast liczba KIP posiadających zezwolenie na świadczenie usługi *acquiringu* wynosiła 25 i nie zmieniła się w porównaniu ze stanem na koniec poprzedniego roku. Ponadto na koniec 2019 r. było wpisanych do rejestru usług płatniczych 46 Małych Instytucji Płatniczych³⁹ (MIP), z czego 22 z nich posiadały możliwość świadczenia usługi *acquiringu*.

³⁹ Z dniem 20 czerwca 2019 r. nowelizacją ustawy o usługach płatniczych została wprowadzona nowa kategoria podmiotów, tj. małe instytucje płatnicze (MIP), które po uzyskaniu wpisu do prowadzonego przez KNF rejestru dostawców usług płatniczych mogą świadczyć usługi płatnicze w zakresie i na zasadach określonych w ustawie.

W 2019 r. wartość transakcji realizowanych w ramach usługi *acquiringu* wyniosła 159,2 mld zł, natomiast liczba transakcji 1,9 mld szt. W porównaniu z 2018 r. wartość transakcji wzrosła o 35,2 mld zł (tj. o 28,3%), a ich liczba o 351 mln szt. (tj. o 23,3%). Natomiast od 2017 r. wzrosty wyniosły odpowiednio 64,1% i 60,7%.

2.5 Podsumowanie funkcjonowania systemu płatniczego

Polski system płatniczy w 2019 r. funkcjonował prawidłowo, zapewniając sprawne i bezpieczne przeprowadzanie rozliczeń i rozrachunków.

Nadzorowane przez Prezesa NBP systemy, schematy i usługi składające się na system płatniczy w Polsce funkcjonowały stabilnie, a charakter i natężenie ewentualnych zagrożeń dla jego stabilności nie zmieniły się istotnie od poprzedniego roku.

Działania podejmowane przez operatorów systemów oraz podmioty prowadzące schematy płatnicze były w ocenie NBP właściwe i zapewniały sprawne oraz bezpieczne funkcjonowanie systemu płatniczego. Dotyczy to również wypełniania przez te podmioty obowiązków informacyjnych względem NBP.

Spis skrótów

AWG	<i>Analytical Working Group</i>
BUP	biuro usług płatniczych
CCP	<i>Central Counterparty</i> – partner centralny, tj. podmiot, który staje się jedynym kupującym dla wszystkich sprzedających i jedynym sprzedającym dla wszystkich kupujących
CPMI	<i>Committee on Payments and Market Infrastructures</i> – Komitet ds. Płatności i Infrastruktury Rynku
CROE	<i>Cyber resilience oversight expectations for financial market infrastructures</i> – Wymagania nadzorcze w zakresie cyberodporności dla infrastruktur rynku finansowego, EBC
CSD	<i>Central Securities Depository</i> – Centralny Depozyt Papierów Wartościowych
CSDR	<i>Central Securities Depository Regulation</i> – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w Unii Europejskiej i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych zmieniające dyrektywy 98/26/WE i 2014/65/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 236/2012
EBC	Europejski Bank Centralny
EMIR	<i>European Market Infrastructure Regulation</i> – Rozporządzenie w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, kontrahentów centralnych i repozytoriów transakcji
ESMA	<i>European Securities and Markets Authority</i> – Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych
EUR	euro
GEG IFR	<i>Governmental Expert Group on the Interchange Fee Regulation</i> przy Komisji Europejskiej
GK KDPW	Grupa kapitałowa KDPW tworzona przez spółki: KDPW SA oraz KDPW_CCP SA
IOSCO	<i>International Organization of Securities Commissions</i> – Międzynarodowa Organizacja Komisji Papierów Wartościowych
IRGiT SA	Izba Rozliczeniowa Giełd Towarowych SA
IRGiT SRF	system rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez IRGiT SA
KDPW SA	Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych SA, jest częścią GK KDPW

KDPW_CCP SA	izba rozliczeniowa prowadząca działalność w zakresie rozliczania transakcji zawieranych na krajowym rynku finansowym, posiadająca status kontrahenta centralnego (CCP), jest częścią GK KDPW
KE	Komisja Europejska
KIP	krajowa instytucja płatnicza
KIR	Krajowa Izba Rozliczeniowa SA
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego
KSR	Krajowy System Rozliczeń – system płatności detalicznych prowadzony przez First Data Polska SA
MIP	mała instytucja płatnicza
MIPC	<i>Market Infrastructure and Payments Committee</i> przy EBC
NBP	Narodowy Bank Polski
PFMIs	<i>Principles for Financial Market Infrastructures</i> – Zasady dotyczące infrastruktur rynku finansowego
PIRPS	<i>Prominently Important Retail Payment System</i>
POS	Point of Sale – punkt handlowo-usługowy
PSD2	<i>Payment Service Directive</i> – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego
PSOWG	<i>Payment and Securities Oversight Working Group</i> w ramach MIPC
PSP	Polski Standard Płatności Sp. z o.o.
RTGS	<i>Real-Time Gross Settlement</i> – rozrachunek brutto w czasie rzeczywistym
RTS	<i>Regulatory Technical Standards</i> – rozporządzenie wykonawcze
SCA	<i>Strong Customer Authentication</i> – silne uwierzytelnienie klienta
SKARBNET4	system rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez NBP funkcjonujący od dnia 13 kwietnia 2015 r.
SORBNET2	polski system RTGS dla płatności w złotych, funkcjonujący od dnia 10 czerwca 2013 r.
SSP	<i>Single Shared Platform</i> – wspólna platforma technologiczna systemu TARGET2
TARGET2	<i>Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System</i> – transeuropejski zautomatyzowany błyskawiczny system rozrachunku brutto w czasie rzeczywistym
TARGET2-NBP	polski komponent systemu TARGET2
UE	Unia Europejska
UKNF	Urząd Komisji Nadzoru Finansowego

www.nbp.pl

